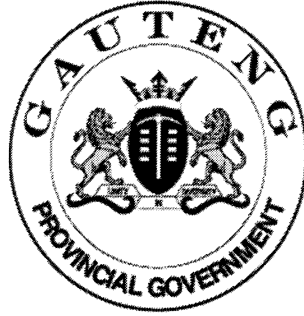

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER

2004

SETSWANA PUO YA NTLHA
SEEMOGARE

(Pampiri ya Ntlha)

SG

117-2/1

7 pages

SETSWANA FIRST LANG SG: Paper 1

117 2 1

SG

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

**LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
TLHATLHOBO YA MAKGAOLAKGANG**

**SETSWANA PUO YA NTLHA
SEEMOGARE
(Pampiri ya Ntlha)**

NAKO: diura tse 2

MADUO: 75

DITAELO

- Pampiri e e na le dikarolo di le tharo e leng A,B le C.
 - Karolo B e na le ditemana di le pedi. Tlhopho e le NNGWE.
 - Araba dipotso tsotlhe ka Setswana se se lobebe.
-

**KAROLO YA A
TEKATLHALOGANYO
POTSO 1**

Buisa temana e e latelang ka kelotlhoko mme morago o arabe dipotso tse di e latelang:

“Dumela rra,” ga bua Mmantsipe a tsena kwa go Gopane. Rraagwe a dumela. Ya re a ise a botse matsogo a re: “Ke tlile kwano go tla go botsa gore mme, Poitshego, fa a ne a mphatsha, a ba a nnaya ditlhare, o ne a direla eng?”

Gopane a tsiboga, a re: “Kana, ngwanaka, Modimo o a thusiwa. Ke ne ke buile le ena gore a go thuse, le wena o tle o bone tiro. Ke bona fa e kete wena ga o ratwe ke tiro. O botsa ka ntlha ya eng, ngwanaka?”

“Ke botsa jaana gonne Ramelato a re o a lwala, mme bolwetse jwa gagwe bo tlisitswe ke lona. A ga o a raya Poitshego wa re a mmofe?”

“Go ka nna jalo, ngwanaka, gonne motho o a tle a dire fela kwa ntle ga taelo. Ga ke a mo kopa jalo,” Gopane a bua a swabile, a tlhabilwe ke ditlhong fa a utlwa gore sephiri se dule, e bile se buiwa ke ngwana wa gagwe. A tshoga, mme a gakgamala gore se se dule jang ka Mmantsipe a sa bolelewa sepe. Le gona go ne go se pelaelo ya gore Poitshego a ka bua tse di fitlhlweng, tse ba di dirileng ba le babedi.

Fa ngwana a mo senolela gore dikgang di utlwagetse jang, e bile a mo gatelela go tswa ka nnete, a mo solofetsa gore o tla ya kwa go mmaagwe go ya go buisana nae a ise a mo arabe. Gopane o ne a bua jalo gore a bone lobaka lwa go ya kwa go Poitshego. Go ne go se se a ratang go se bua le mosadi ka a ne a sa itse sepe ka ga sephiri sa bona.

E rile fa Poitshego a di utlwa, a galefa thata. A re: “Ija! Mosimane o nthogile; ke gore a re ke moloi! Ke rata go mmontsha; o tla bo supa kwa kgotleng. Fa a sa supe nnete ka boloi jwa me, o tla tshwanela go lefa tlhapa eo.” O ne a itse mo pelong ya gagwe fa go se bonolo gore motho a supe boloi fa pele ga lekgotla.

Gopane, ka go itse e le matlhabisa-ditlhong go seka boloi, a bua ka boleta, a re: "Go bua boammaarure, ntsala, sephiri sa rona se sutlhile ka fa ke utlwang go buiwa ka gona. Batho ba gaetsho ba tla re eng ke seka tse di jalo? Nna ka re a re di latlhe fela jalo." "Re di latlhe fela jalo! A o lemoga fa mosimane yo, go tloga jaanong, a tlele go tshamekela mo godimo ga tlhogo ya gago? Wena o ka nna wa di latlha ka o setse o supile boeleele jwa gago; nna ke gatela pele. O se tlhole o mpitsa wa gaeno!"

Monnamogolo a re: "Se lwe jalo fa go tla boima; re ka bo re utlwanela se re tshwanetseng go se dira. Jaanong o thusa mosimanyana yo. O tla re fenyfa o dira jalo."

"Seo ke se ke se batlang mo go wena – kutlwano. O itse gore dintšwa fa di sa ntse di tshwaragane, di lwela lerapo, ya boraro e tloga ka lona; e re di fetsa go gagolana di lele ka tlala. E re ke mo tseise setsuatsue go fele!"

Merwalo e a wa – Cornelius Morake

- 1.1 Mmantsipe le Gopane ba tsalana jang? (1)
- 1.2 Ke eng se se neng se tsibosa Gopane jaana? (2)
- 1.3 Goreng Poitshego a ne a phatsa Mmantsipe? (2)
- 1.4 O tlhaloganya eng ka polelo e, **Modimo o a thusiwa** (2)
- 1.5 Ke bomang ba ba tlhodileng bolwetse jwa ga Ramelato? (2)
- 1.6 Naya tlhaloso ya mafoko a a latelang:
 - 1.6.1 Go phatsa (1)
 - 1.6.2 Go tsiboga (1)
 - 1.6.3 Go senolela (1)
- 1.7 Ke mang yo neng a sa tshwanela go itse ka ga sephiri se, ntle le Mmantsipe? (1)
- 1.8 Bopa seane ka lefoko le; **taola**. (1)
- 1.9 Leina le Ramelato, ke **leinaletswa**; le tswa mo karolong efe ya puo? (1)
- 1.10 A o dumelana le puo e e reng motho o a bofiwa ka Setswana. (2)
- 1.11 Ka setso, ngwana ga a tshwanela go sekisa mogolo. Go ya ka temana e, a Mmantsipe o sekisa rraagwe ka ga se se diragetseng? Fa go le jalo nopola seo mo temaneng. (2)
- 1.12 **Poitshego**, ke leina lebe seromo, a o dumelana le seane se. Fa go le jalo, tlhalosa ba bokhutshwane. (2)
- 1.13 Naya lekaelagongwe la lefoko le "**Moloi**". (1)
- 1.14 Go ya ka temana e, ke eng se se botlhokwa se se dirwang kwa Kgotleng? (1)
- 1.15 Naya leele boemong jwa: "**Sephiri se Sutlhile**". (1)
- 1.16 Go ya ka temana e, go tlhoka Kutlwano go tshwantshiwa le eng? (1)

**KAROLO YA B
DITSHOSOBANYO
POTSO 2**

Buisa ditemana tse di latelang ka kelotlhoko mme morago o sosobanye e le NNGWE fela.

Temana A

Maphodisa ka a sa palelwe ke go gonya nnete, ba kabolola mosimane ditsebe gore a bo a nne a tswe ka nnete gore ba kgonne jang go rwala thoto e kanakana. Mosimane o thathologa ka yona. "Ke ne ke se esi. Ke ne ke na le Sparks. Ke ena a neng a re bolelela gore re direng fa re tsena kwa lebenkeleng la ga rre Mogaetsho, fa re fitlhela modisa wa bosigo," a bua jalo mosimane wa ga Gasenna. A tlhalosetsa mapodisa gore ba ne ba le babedi, mme Sparks e le wa bararo. E rile ba tsena ka kgoro e kgolo ya segotlo sa lebenkele, ba fitlhela modisa a ise a di huhumele. Ba tsena ka segotlo, mme ba mo phakelela mo mokgotshwaneng o a sielang borwa mo go ona fa bo setse bo pokile.

Sparks a mo ikadima. A ragaka modisa wa batho ka ditlhako, a tsamaya a mo tshosetsa gore fa a ka kua, o tla bo a kuile la bofelo mo lefatsheng le le ka kwano. Modisa a wela dingalo fela a tshaba go tlhaba mokgosi. Selo se se neng se dirwa ke Sparks le ditsala tsa gagwe e ne e le gore ba ka nne ba welwa. Ba rwala ba bo ba ikgotsofatsa. Kooteng bosigo joo, ba boelela gabedi kgotsa gararo kwa ga Mogaetsho. Fa bo sa, ke fa ba tsere bontlhabongwe jwa lebenkeleng.

Moapayabodila – O.K. Bogatsu

KGOTSA

Temana B

A thanya a sa ile najo sentle, e le moso wa le le latelang. Ka ntata ya serame a fetile a tlolela mo teng ga bolao a sa goga le sesiro mme lesedi la bo le tsena foo. A tlolela kwa letlhabaphefong. Fa a tshela bofoku a fitlhela go sedimogile. A itse gore dipotsana di antse. Pelo ya gagwe ya itaya fa kgokgotsong. E uba jaaka moropa wa phatlha ya kgomo, e tlolela jaaka nonyane e kgabeletswe. Fa e le mo mometsong go bela tatso o ka re ya moro wa dinawa di bedisitswe gangwe fela pele gore motho a o nwe. Go se le fa e le nako ya go itshwara sefatlhego. Serori se ne se ka tla sa mo tlogela mme a sala a rwele mabogo mo tlhogong. A phamola obarolo mme a tlolela mo go yona ka borukhu jwa ka fa teng fela go sa tlhole go le nako ya go re e tsididi go ka ama mmele wa motho yo o sa tswang go swatoga mo diphateng. Gangwe fela nako e se teng. A sotlhometsa dinao mo teng ga mpheetšhane a bo a setse a tswa le tse di tswang. O dule fa mojako a gopotse kwa boemelong jwa dirori go sa tlhole go na le fa e le nakonyana ya gore go lotlelwe thujana. A siana lopaapaa obarolo e geletse phefo ka fa morago gonne mong a sa e kopela ditalama. Mpolokwane a tshopile thamo mme a keketlegela kwa morago.

Baswabile – Rremogolo Motlhaping

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C
TIRISO YA PUO
POTSO 3

Mafetlhefetlhe o ne a tlhola a bolelwa e le seganka sa maila-go-kgotlwa: ba ba mo itseng ba mo tshabela mo setlhareng sa mmitlwa. Fa go ka twe ntwana ke eo, a bo a segetswe mo lefureng. Ga twe e ne e tle e re a rekisa nama a tloge a ralatse motho molamu mo tlhogong go bo go tla šwa logong, go sala molara. Ntwana e Rremogolo o tseneng e tshwarane e ne e kgopilwe jaana: mme ka malatsi a sa tle ka go tshwana, a bonwa ke mosimane ka letlapa mo phatleng a ba a ikgoga ka sa morago a sa laela. Rremogolo a goroga fela mo a ogolang namane e tona ya lekela la nama mo isong go ithoba manokonoko a lentswe: e le nako e a sa letleng go bona motho a ntse a gaola, a bo a rora jaaka tshetlha ya dipoa. A gana go bona moriti wa ga Rremogolo o wela mo kgorong, a mo ja nko e sa butswa, a sa tlhole a itshwenya go bona gore ke mang;

“Tsamaya wena, tsamaya”

“Dumela, malome. Ke nna-”

“Ga go na malome wa sepe, ka re tsamaya ... ngwana wa moloi ke wena”

Rremogolo a ema, a šeba kwa la kwa. A bona malomaagwe a latlhela lerapo kwa ntle, a sa tswa go latlhela le lengwe, mme a kokonnwe otlhe, go se le fa e le nthla.

A ithaya a re o mmone....

“A o sa le ...hee, setlogolo, dumela tlhe monna, ntlha o ntse o sa re ke wena?”

“Dumela malome.”

A tswa a iphimola mafura: namanyana e e rileng Rremogolo a fitlha a bo a sa tswa go e ogola mo iso, e fedile fedifedi.” Hee, setlogolo, motho yo ke wena? Ija, nna ke ntse kê ithoma o le mongwe wa Masarwa a mono. Ke sona se ke sa go tseeng tsia le fa o ntse o bitsa.”

Marara - D.P.S. Monyaise

3.1 Bolela gore maina a a latelang a dirisitswe jang:

3.1.1 A bonwa ke mosimane **ka letlapa**

(1)

3.1.2 Ngwana **wa moloi** ke wena.

(1)

3.2 Setlhongwana sa – **nyana** mo leineng namanyana se dirisitswe go kaya ngotlo kgotsa bonnye. Dirisa leina namanyana go kaya tse di latelang:

3.2.1 kakgolo

(2)

3.2.2 lenyatso

(2)

3.3 Dirisa leemedi **wena** mo dipolelong jaana:

3.3.1 sedirwa

(2)

3.3.2 tlhalosi ya kopanelo

(2)

3.4 Dirisa lesupi le le latelang mo polelong go supa kgatelelo:

3.4.1 Eo

(2)

3.5 Nopola **letlhaodi** mo temaneng o bo o le dirise mo polelong e e tlihabosang.

(2)

3.6 Kwala polelo e e latelang **mo bongweng**

3.6.1 A kokonnwe otlhe go se le fa e le nthla.

(1)

- 3.7 Dirisa letlhalosi le le latelang mo polelong e o e itlhametseng:
- 3.7.1 Kwa ntle (1)
- 3.8 Naya mabotsi a o ka a dirisang boemong jwa maina a a thaletsweng:
- 3.8.1 A bonwa ke mosimane ka letlapa mo phatleng. (1)
- 3.8.2 A tloge a ralatse motho molamu mo tlhogong. (1)
- 3.9 Tlhaola lelatlhelwa go tswa mo **temaneng** o bo o le dirise mo polelong ya gago. (2)
- 3.10 Dirisa lengwe le lengwe la mafoko a a latelang jaaka: **lediritota** le **lediriletlhaedi**
- 3.10.1 tlhola (2)
- 3.10.2 tle (2)
- 3.11 Naya makaelagongwe a mafoko a a thaletsweng:
- 3.11.1 E le nako e a sa batleng go bona motho a ntse a gaola. (1)
- 3.11.2 A bona malomaagwe a latlhela lerapo kwa ntle. (1)
- 3.12 Naya malatodi a mafoko a a thaletsweng:
- 3.12.1 A tswa a iphimola mafura (1)
- 3.12.2 Rremogolo a ema a šeba kwa le kwa. (1)
- 3.13 Neela tlhaloso ya maele a a latelang:
- 3.13.1 Go tshabela motho mo setlhareng sa mmitlwa. (1)
- 3.13.2 Go segelwa mo lefurung. (1)
- [30]**

POTSO 4

- 4.1 Kwala mopeleto o o siameng mme o dirise ditlhaka tse di neetsweng:
- 4.1.1 retlhase
- 4.1.2 beloko
- 4.1.3 koditlha
- 4.1.4 modigo
- 4.1.5 gitsole (5)

4.2 Kwalolola dipolelo tse di latelang mme o kwale mafoko a Setswana boemong jwa a a thaletsweng:

4.2.1 Basimane ba okomela ka lefenstere.

4.2.2 Bagolo ba šoma kwa masimong.

4.2.3 O rekile watche e ntle tota.

4.2.4 O se ntšhebe jalo!

4.2.5 Ke tla go bona ka osane.

(5)

[10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: [40]

PALOGOTLHE: 75